

Supliment al
"Cuvântului Românesc"

GLASUL CERBICIEI

REVISTĂ DE CULTURĂ ȘI ISTORIE BĂNĂȚEANĂ

Nr. 3 * Anul II 2008

Redacția "Glasului cerbiciei"
cititorilor, creștinilor și
românilor din Serbia le urează:

**HRISTOS S-A NĂSCUT!
CRĂCIUN FERICIT ȘI
LA MULȚI ANI!**

Biserica – Catedrala Înălțarea Domnului din Vârșet - monument al artei bizantine -

Biserica **Înălțarea Domnului** din Vârșet, ridicată prin strădaniile comunității românești în perioada 1911-1913, este un veritabil monument al artei bizantine.

Planul bisericii este de cruce greacă, cu brațele egale, ca majoritatea bisericilor ortodoxe. Absida altarului este octogonală, iar brațele laterale ale planului corespund unor coridoare laterale. Excepție face coridorul sudic care se prelungește până în dreptul altarului, devenind astfel un diaconicon. Materialul de construcție folosit este cărămida, exteriorul având un aspect interesant fiind netencuit, iar cărămidă lăsată aparentă. Dimensiunile bisericii sunt: L – 27 m, l – 15 m și H – 27 m.

Biserica are trei intrări care permit accesul în biserică, una la partea de apus, cea principală; una spre nord, în mijlocul absidei; iar una pe partea sudică a bisericii, la capătul coridorului, în dreptul pronaosului. Biserica este împărțită conform canoanelor ortodoxe, având tindă, pronaos, naos și altar. În partea nord-vestică se află turnul clopotniță. Pe interiorul turnului se află scara ce asigură accesul în cafazul bisericii, locul de unde cântă corul și în balconul lateral sudic, ce se sprijină pe coloane. În balconul lateral nordic accesul se face pe o scară similară, doar că turnul existent se oprește la nivelul balconului și nu mai continuă. Din această pricină biserica pare neterminată, dar arhitectul, Ferencsik Aladér din Lugoj, a gândit așa biserica pentru a străjui prin impozanță ambele laterale ale bisericii, cea sudică și cea vestică, laterale care sunt paralele pe două stăzi importante din orașul Vârșet. Biserica este acoperită cu tablă de cupru și are ornamentații la cornișă.

Cupola bisericii este așezată deasupra naosului și este sprijinită pe un inel octogonal așezat pe pandantivi. Pandantivii, la rândul lor, sunt sprijiniți pe stâlpii centrali ai bisericii, așa cum prevede arhitectura bizantină autentică. Cupola are 16 ferestre și se prelungește cu un tambur. Lumina pătrunde în biserică prin ferestrele cupolei și prin cele trei mari registre de lumină din părțile de sud, vest și nord. Altarul este luminat de cinci ferestre.

Sculptura bisericii a fost executată de Nistor și Iosif Bosioc din Berliște. Ornamentația sculpturii este de factură barocă cu influențe provinciale. Motivele cele mai des utilizate de sculptori au fost foaia de acant și decorul de frunze ce înconjoară icoanele împăratești. Decorația mobilierului din biserică este mult mai simplă, dar iconostasul, chivotul, strănile și tronul arhieresc sunt ornamente puternic.

Pictura edificiului a fost realizată de pictorul academic Virgil Simionescu. Stilul de pictură este cel neobizantin, tempera grasă cu suport biologic, utilizat cu preponderență în epocă. Pentru că este încadrată în mici forme de pătrat, pictura din registrele superioare are aspect de mozaic. Pictura bisericii respectă în mare parte exigențele erminiei bizantine, doar din loc în loc pictorul eludând rânduiala, și credem, de fiecare dată, din motive de spațiu, biserica fiind relativ mică pentru desfășurarea unui registru de pictură complet.

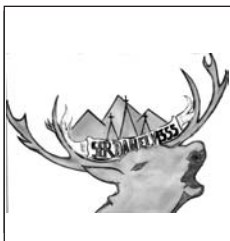
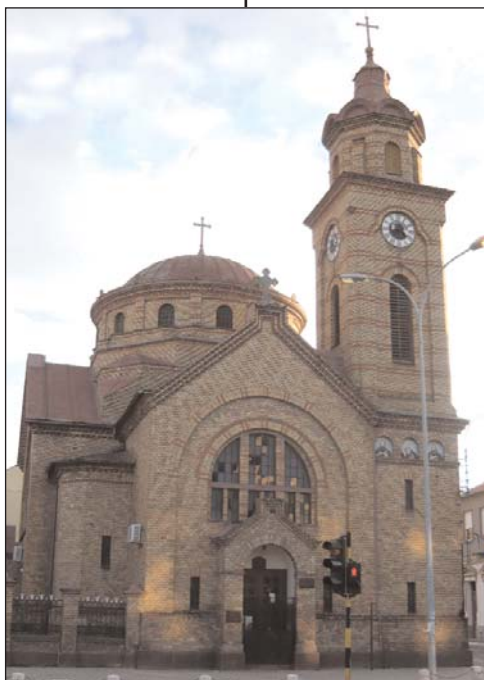
Sfântul altar are un singur registru de pictură, cel în care sunt zugrăviți sfinții ierarhi, iar deasupra pe calota semisferică a altarului nu este așezată Maica Domnului, ci icoana Sfintei Treimi. Maica Domnului este pictată pe arcada traveei ce desparte altarul de naos. Iconostasul are doar două registre de pictură; primul cu icoanele împăratești, iar al doilea cu praznicele mai însemnate de peste an, șapte la număr. Cu începere de la dreapta spre stânga este vorba de: Nașterea Domnului, Botezul Domnului, Intrarea Domnului în Ierusalim, Înălțarea Domnului – care ocupă un loc central și puțin mai ridicat, Schimbarea la Față a Domnului, Învierea Domnului și Pogorârea Duhului Sfânt. Iconostasul se termină cu Sfânta Cruce, de o parte și de alta a ei aflându-se icoanele Maicii Domnului și a Sfântului Ioan Evanghelistul.

Cupola are pictată pe calota ei pe Mântuitorul Pantocrator înconjurat de cetele îngerești, de Maica Domnului și de Sf. Ioan Botezătorul. Scena se numește în erminia bizantină Liturgia cerească. Pe tamburul îngust de la baza cupolei sunt pictate scene ale Patimilor Mântuitorului Iisus Hristos. Pe pandantivi sunt pictați Sfinții Evangheliști, iar în partea dreaptă a naosului, pe timpanul arcadei ce susține cupola, este scena cu Nunta din Cana Galilei. În partea similară este pictată Cina cea de Taină.

Pronaosul este zugrăvit, fără a fi pictat. Excepție fac două scene așezate de-o parte și de alta a cafazului. Sunt pictați aici Sfântul Ioan Botezătorul (partea dreaptă) și Sfântul Apostol Andrei (partea stângă) care predică unor oameni îmbrăcați în costume populare românești.

Toată pictura este un adevărat ansamblu de tematică religioasă și, cu toate că nu este desfășurată pe spații mari, reușește să împlinească armonios rostul catehetic și duhovnicesc pe care îl are.

*Arhimandrit Longhin Muncean
Eclesiarhul Catedralei Ortodoxe Române din Vârșet*

Responsabil pentru sectorul informare: Marin Gașpăr

Redactor fondator: Dorinel Stan; **redactor tehnic:** Gabriela Imbroca și Liviu Stamin

Redacția: dr Juica Brândușa, dr Eugen Cinci, Ioan Ciama (Timișoara), Petru Flora, Natalia Stan, arhimandrit Longhin Muncean, Aurelia Crăiete, Nelu Turcoane.

Înregistrat la Secretariatul pentru Informații, Republica Serbia, nr. 1085/91 "Cuvântul românesc" apare sub egida **Comunității Românilor din Serbia;**

Adresa: Vojvođanska 24, Središte Mică 26334; Tel: +381 13 836-808; +381 64 119-53-84

e-mail: comunitatea@gmail.com; dorinelstan@hemo.net; www.comunitatea-romanilor.org.rs

DIN SUMAR:

DIN ISTORIATUL FANFARELOR BĂNĂȚENE

pg. 4 - 5

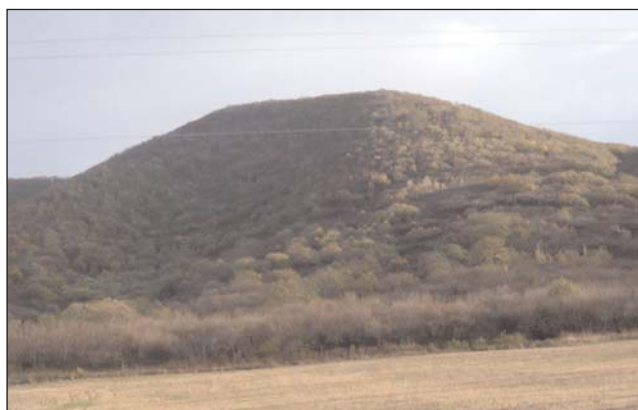
În dialog cu Dorinel Stan, redactor fondator al revistei „Glasul Cerbiciei” și vicepreședinte C.R.S.

pg. 4 - 5

Zona geografică în care trăim

pg. 10 - 11

Reportaj

REUNIUNEA MOȘILOR DIN BANAT

pg. 12 - 13

Primele documente scrise referitor la locuitorii din această parte a Banatului

pg. 14 - 15

INAUGURAREA PELERINAJULUI TUTUROR ROMÂNILOR DIN SERBIA ÎN PRESA ȘI DOCUMENTELE TIMPULUI

pg. 16 - 17

DIN ISTORIATUL FANFARELOR BĂNĂȚENE

FORMAȚIUNEA MUZICALĂ „PRIVIGHETOAREA CODREANULUI”

În perioada interbelică în fiecare localitate cu populație românească din Banat, fie ea de pustă sau de codru, exista o formațiune muzicală-fanfară, care era mândria localității, păstrând și cultivând tradiția populară folclorică românească pe aceste meleaguri. Și în trecut, rolul fanfarei a fost incontestabil în direcția păstrării și menținerii identității naționale și spirituale cultivarea și transmiterea tradițiilor. De aceea, pe nimenii nu surprinde numărul impresionant de „Fanfare” care în Banat la ora actuală, au devenit „FENOMEN”.

Una din aceste faimoase formațiuni muzicale a fost și este fanfara „Privighetoarea codreanului” din Srediștea Mică, înființată în perioada „Buligoniilor”. La inițiativa preotului din localitate Alexandru Varagian, prin colectă, în anul 1926, s-a început strângerea fondurilor, donațiilor pentru procurarea instrumentelor, la care au contribuit toți sătenii, apoi Biserica ortodoxă română și nu în ultimul rând, membrii orchestrei „Buligonii”. Este vorba de cei 8 membri ai orchestrei care au susținut ideea și au contribuit în bună măsură la realizarea ei în practică.

În luna martie a anului 1927 au fost aduse la Pârnea, din Apatin, cele 19 de instrumente procurate de la firma Josif Glassl din Glasslitz, Cehoslovacia. În 17 martie au fost procurate următoarele instrumente: 2 flaute, un clarinet S, un clarinet B 3 flugelhornn (fligorn), 2 trompete scurte, 1 trompetă lungă, 1 Althorne (altorn), 2 Bas flugelhornu (bas fligorn), 1 Bas F, 1 Bas B, 1 Eufoniu, o tobă mică, o tobă mare, o pereche de figee (cinele). Primul dirijor al fanfarei a fost preotul Alexandru Vărăgian care, doi ani consecutiv, a învățat „nota muzicală” la Josif Micu din Coștei. În anul 1932

Fanfara „Privighetoarea codreanului”, prima generație, anul 1927

preotul a decedat la vârsta de doar 36 de ani, iar conducător al fanfarei a devenit Iovan Muncian-Cârsta care a fost doar un an dirijor al fanfarei pentru că în anul 1933 s-a îmbolnăvit și a decedat. În toamna anului 1933 fanfara este preluată de Mihai Todor, tânăr licean la Caransebeș, care între timp renunță la școală. Todor Mihai a dirijat fanfara „Privighetoarea codreanului” până în anul 1944, când au fost confiscate toate instrumentele.

În anul 1934 când s-a înființat fanfara „Turturica” din Mesici, Mihai Todor a fost primul dirijor și conducător care a pus bazele fanfarei din Mesici, timp de un an (1935).

Un lucru foarte interesant este legat și de denumirea fanfarei „Privighetoarea codreanului”. În fond, prima denumire a fost de „Fanfara codrului” pe care o purta în primele două luni. Sătenii, fiind încântați de aceasta, un grup de coriști în frunte cu Ionel Țăran, la una din repetiții, a întrebat: „Noi vrem să știm ce pasăre cântă cel mai frumos la noi în codru?” Răspunsul, evident, a fost „privighetoarea, astfel fanfara din Srediștea

Mică a primit denumirea de „Privighetoarea codreanului”.

Tot de această denumire au ținut cont și mesicienii când s-a înființat fanfara „Turturica”, spunându-se că la codru cântă privighetoarea din Pârnea și turturica din Mesici.

Fanfara a activat în cadrul bisericii din Srediștea Mică. La începutul activității, membrii au fost instruiți (au învățat nota muzicală) la un sătean Muncean Biba, care apus la dispoziție casa sa, urmând ca mai târziu, repetițiile să se țină în casa parohială din cadrul Bisericii Ortodoxe din Pârnea.

Duminica, la hora din sat, sau în zile de sărbătoare, fanfara și orchestra lăutărească „Buligonii”, cântau neîntrerupt până seara, iar hora era alcătuită din 4-5 cercelete la care au participat, pe lângă săteni, și un număr însemnat de tineri din satele învecinate (Gudurita, Srediștea Mare, Mesici, Sălcița, Mărcovăț etc.).

Repertoriul fanfarei a fost foarte bogat și variat, cuprinzând jocuri și cântece populare românești, în general din zona Banatului și Ardealului, precum axionu, horă de doi, sârba, doine, ardelene,

măzărică, cântece patriotice, marșuri...

Din cântecele specifice fanfarei „Privighetoarea codreanului” amintim: Hora fetei, măzărica lui Șaica, axionul lui Buligă etc. Fanfara participă la diferite treceri în revistă, competiții, comunale și regionale, festivaluri, unde a obținut numeroase premii, diplome, recunoștințe și mențiuni. Este vrednic de amintit că fanfara a evoluat aproape în toate localitățile românești din Banat, la Belgrad, Vârșeț etc. În anul 1934 fanfara a fost invitată la Belgrad unde s-a prezentat cu un potpuriu de cântece populare românești, la un festival al fanfarelor din Serbia.

În anul 1944, pârneorenții au evitat să meargă pe front cu fanfara sub pretextul că nu cunosc nota muzicală, iar un număr însemnat de membri s-au refugiat în România din cauza războiului. În această perioadă au venit la Pârneura reprezentanții regimului care urma să se instaleze la putere și au confiscat toate cele 28 de instrumente ale fanfarei. Marea majoritate a instrumentelor au fost luate și distribuite mesicienilor care au participat cu fanfara pe front. Roman Jucu a fost obligat de comuniști să ducă instrumentele

Fanfara „Doina privighetoarei” (Marcovăț și Srediștea Mică)

da postbelică s-au făcut plângeri, cereri intervenții, instrumentele nu au fost recuperate de pârneorenți, fiindu-le oferite alte instrumente, însă sătenii nu le-au acceptat. Astfel, din anul 1944 din lipsa de instrumente care au fost confiscate, luate și până în anul 1971 fanfara „Privighetoarea codreanului” și-a încetat activitatea.

După 27 de ani, oamenii și-au pierdut speranța că mai pot recupera vechile instrumente care au rămas pradă de război și drept recompensă, totuși cu ajutorul lui Dumnezeu, cu un efort material

propriu, ca de obicei, în anul 1971 s-au procurat 21 de instrumente și astfel și-a reluat activitatea fanfara „Privighetoarea codreanului”, care a fost în-cadrată în S.C.A. „Avram Iancu” din Srediștea Mică, sub conducerea lui Ionel Anca, țăran din localitate. În această perioadă fanfara a fost instruită de prof. dr Ion Lelea și dirijorul Ion Rotariu Cordân. La reactivarea fanfarei un merit aparte are învățătoarea Nenadov Cornelia. În anul 1927 fanfara „Privighetoarea codreanului” a fost alcătuită din următorii membri: Conducător, Alexandru Varagian, Mihai Șorgian, Ioniță Gipu, Ionel Șaran, Petru Roman, Iovan Iancu, Iovan Iovan-Baie, Tudor Mihai-Bandă, Todor Bobici, Iosăm Muncian, Nicolae Gârbaci, Nistor Babici, Ion Dănilă, Tia Petroni, Cornilă Muncian, Ion Dima, Iovan Savu, Pătru Muncian.

Și azi, cei mai vrâsnici săteni își amintesc cu nostalgie de fanfara „Privighetoarea codreanului” care a făcut să răsunе atât de armonios hora „Mare” românească, pe frumoasele plaiuri bănățene.

În prezent în ceea ce privește activitatea fanfarei ea s-a redus considerabil, deoarece numărul tinerilor în localitate este foarte mic, iar la ora actuală „Privighetoarea codreanului” funcționează împreună cu fanfara „Doina” din Mărcovăț, găsindu-se și ei într-o situație asemănătoare. Decât să lipsească orice formă de activitate, entuziaștii din cele două sate au găsit o formulă de fuziune a formațiunilor muzicale care iată, poate constitui un model pentru cele care se găsesc într-o situație asemănătoare, pe cale de stingere. Avem toată convingerea că noua „fanfară” „Doina privighetoarei” va duce pe culmi și mai înalte melosul cântecului popular din cele două localități bănățene de la codru.

Fanfara „Privighetoarea codreanului”, anul 1983

cu trăsura la Mesici, fiind date mesicienilor. Dumitru Roman a fost singurul fanfarist din Pârneura care a participat benevol pe front în cadrul fanfarei din Mesici și în felul acesta nu s-a despărțit de instrument. Cu toate că în perioa-

da postbelică s-au făcut plângeri, cereri intervenții, instrumentele nu au fost recuperate de pârneorenți, fiindu-le oferite alte instrumente, însă sătenii nu le-au acceptat. Astfel, din anul 1944 din lipsa de instrumente care au fost confiscate, luate și până în anul 1971 fanfara „Privighetoarea codreanului” și-a încetat activitatea.

Dorinel Stan

Documente inedite...

La mijlocul secolului al XVIII-lea (10 noiembrie 1746) slujitorul Iosif Stoianovici din Srediște a expediat, o scrisoare Mitropoliei din Sremski Karlovci. În continuare facem cunoscut conținutul scrisorii.

Prea

Atât Fericite și sfinte Domnule Domnule Părinte al nostru cel mai milostiv.

După scrisoarea care prin popa Novak ați trimis-o alta nu am primit , sau poate cineva la postă a furat-o că eu am fost cu namesnikul Danil al Lepavneii, care a desigilat-o sper să se între-rupă (această situație N.T.) și sunt dornic de o altă rânduială în ce privește întreținerea mea, ca în alte locuri cum cu milostivire mi-ați scris, să fie în stare cei ce sunt îndatorați cu aceasta. Eu așa nu mai pot în nici un fel să mă întrețin, tot ce am avut am cheltuit și mai mult, m-am împrumutat 12 t și nu voi mai avea nici de unde să mă împrumut. Stau în acea casă pustie dinspre nord și acolo este foamete și sete și o așa mizerie că nici slugile n-au putut să o rabde, toate m-au părăsit. Pentru D-zeu milostivule Domn nu mă lăsați așa să pier și miluiți-mă și aduceți-vă aminte că din tinerețe până la bătrânețe credincios slujbei am fost. Că este aci și acel protopop și așa cum sunt popii așa este și poporul și de mine vorbesc și arată că el este Administrator și singhelia la toți o arată (foaia 1)

De mine spune ce am eu atât să cercetez bisericele și de unde am venit. Dar ce am eu de la Fericirea voastră nu cutează niciunde a arăta nici o publicității și pe unii preoți îi ceartă, iar eu iert totul pentru Fericirea Voastră, o fac, pentru a mă provoca pe mine și ceartă a face și mai mare lucru tulbură poporul, pe dumneavoastră vă scot și că pe mine mă stia din Karlovci și a spus că el ca protopop nu va avea liniște și că se va ridica de aici primul și pe altul pe care-l vreți să-l rânduieți și pentru aceasta țin să se publiciteuiască ca administrator („Bescisja”) și să nu ridice oamenii ceva împotriva mea și așa orice ar face în folosul conceptelor sale. Pentru popa Novak singhelia poporului în biserică publiciteuiască iar când eu m-am dus... în biserică nu m-au lăsat și care numitul Laitin?? a murit, și nu l-au lăsat pe popa Novak să-l petreacă și aceasta este tot maistoria (opera N.T.) protopopului. (fila 2)

Călugărul Mihail, namesnicul l-a trimis în arest pentru că a fost la Fericirea Voastră și din mănăstire nu-l lasă nici unde. În scopul în care acesta a căzut am îndrăznit... să facă să fie de poveste... la

Comandă, ce pe el comanda în arest la Fericirea voastră l-a trimis și nici prințul n-a permis, iar dumneavoastră veți înțelege din această țedulă din ce cauză a căzut în arest a toimit Fericirii voastre. casa și gruntul cel mai bun a servit lor , el a dat fratelui său în partea de nord și mai mult eu am trimis să taie o căruță de lemne și frații lui mi-au răpit caii iar el mi-a poruncit să nu mă ating de pădure că el și slugile sale să le ia și să le dea fraților săi. Pentru aceste dacă aveți de gând să ne tineți aici, din partea Fericirii voastre trebuie să clarificați și să publicați singhelia mea iar protopopului ori să-i luați frâiele ori să se sfârșească această confuzie așa și namesnicului. Așa și celelalte venituri să putem din partea Fericirii voastre a primi. (fila 3)

Așa imediat ce vom putea primi pe lângă slujbă așa și gruntul arhieresc să putem din partea Fericirii voastre autorităților a-l trimite și plata a primi altfel să ne întreținem nu vom putea. A fost pe aici și capitanul Milivoi de sfintul Arhistratig (Sf. Mihai N.T.) care a propus a se întocmi o cerere a serie în ea pe cei decedați și pentru și scrisoarea a...., că aici este o biserică în pustie foarte frumoasă din piatră cu hramul sf. Mării și cum cei de aici flămânzi țin slujbă în ea și fiind destul loc pentru mănăstire pentru care ce îi legătura cu cheltuielile care să se facă și chillii să ridice și mănăstirii să-i se asigure plata necesară, vii și livezi și pământ care să fie lucrat și călugări a aduce pentru care ceva binecuvântare, pe care o cer și eu, și sperăm de la Fericirea voastră mai multă bunăvoință. Dipticul începând cu stăpânirea în modul cel mai bun îl vom poimeni și îndrepta. Diecii diaconii de mio și călugării pentru slujbile unde-i vom trimite.... protopopul Pakratuli În cazul și unor popii Danil în curând i Fericirii voastre acum rămâneți în rugămintă.¹

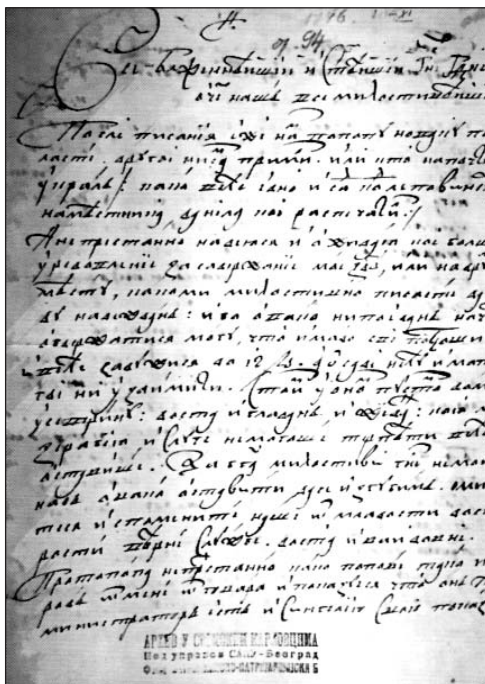
Recomdând
slujitorul

Fericirii voastre
Josif Stoianovici

10 nov 1746 în Srediște

Note:

1. Arhiva Mitropoliei Sremski Karlovci, MPB-1746, cutia 94

Din viața și activitatea lui Simion Drăguța - fiu al satului bănățean de la codru

Simion Drăguța, scriitor și ziarist s-a născut la 18 septembrie 1920, într-o familie de țărani din satul Mesici și a pășit în lumea umbrelor în anul 1993.

Fiu al satului bănățean de la codru, Simion Drăguța, „face parte din acele spirite luminate ale satelor noastre, care prin ambiții și eforturi au încercat, iar unii au și reușit să-și depășească modesta condiție socială”.¹

După absolvirea școlii primare din satul natal, Simion a rămas la sat, continuând tradiția familiei sale. La vârsta de 14 ani se afla printre fondatorii fanfarei Turturica și cânta la flaut.

Ca poet sau prozator, Simion Drăguța a realizat în scrierile sale pagini ilustrative despre viața autentică de pe meleagurile natale. A debutat cu poezii, scrise în manieră populară, în ziarul *Nădejdea*, înainte de cel de-al doilea război mondial, iar din anul 1945 a publicat primele texte, reportaje de război în ziarul *Libertatea*, cu care a debutat și în volum în anul 1953. Aici a publicat și primele traduceri.

Între anii 1948 și 1949 a fost membru al comitetului de redacție al revistei *Lumina*.

Împreună cu Iulian Rista Bugariu, Comel Bălică și Miodrag Miloș, a publicat în anul 1962 volumul comun *Versuri*, în care a semnat douăzeci de poezii.

După o perioadă îndelungată a apărut la Editura Libertatea volumul de versuri *Gutuiul din inimă* (1978), care cuprinde un număr de 31 de poezii străbătute de un acut sentiment al dezrădăcinării. A urmat apoi volumul de proză *Urciorul* (1982), după patru ani un nou volum de versuri *Vară obișnuită* și în anul 1990 a apărut volumul de povestiri *Fântâna lupilor*, la Editura Libertatea din Novi Sad.

Simion Drăguța a fost și un pasionat culegător de folclor, pe care l-a publicat în paginile *Nădejdiei*, a ziarului *Libertatea* și în calendarele acestuia.

În urma concursului literar, organizat cu prilejul împlinirii a 45 de ani de la apariția primelor cărți de beletristică în limba română (1991), a fost menționat și recomandat Editurii Libertatea manuscrisul *Izvorul din grădină* - versuri.

În poezia lui Simion Drăguța, scrisă în manieră folclorică, exegeții au descoperit izvoare etnografice, mitologice și elemente de grai local, mai precis, „o poetică a etnicului autohton ce se constituie din căutări de motive rural bănățene cu nuanțări locale care se regăsesc într-o interiorizare lăuntrică.”²

Apelând la amintire, poetul redă obiceiurile și toposurile spațiului tradițional, recrează atmosfera din satul natal, reconstruită din evenimente reale, credințe, obiceiuri și cerințe lăuntrice: *La căderea frunzelor a murit Nică,/ Om de seama noastră,/ beteag de oftică/ iarna calul Murgu ne-a murit,/ al-am trudit să-l vindecăm cu aburi și sare,/... La unu aprilie am pus cloșca pe ouă:/ peste trei săptămîni scoate pui.../ Cîți o scoate, sînt destui,/ ferească-i sfinții și luna nouă./* (Din jurnalul bunicului).

Obosit de nopțile urbane obișnuite/ Cu meschinării în batiste albe-înpăturite (Ulița în albastru), poetul se refugiază în satul natal.

Reîntoarcerea în satul natal e un adevărat ritual care se desfășoară, după legi scrise, în casa părintească unde este dorit și așteptat:

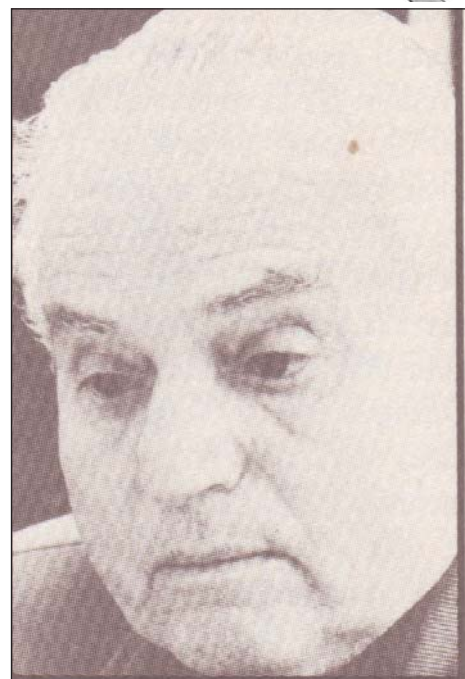
Cu nervii obosiți de atîta umblet,/ mă oprii într-o zi la tata-n bătătură/ - Ai venit? - mi-a zis el, molfaind pîinea în gură- / știi că fără tine- mi sînt zilele ca mărul pădureț./ Vrei un pahar cu vin?... Vrei ouă prăjite-n unsoare?/ Avem și cîrnaț uscat pe coș și slănină răndurată./...

Dar casa părintească nu oferea doar specialități culinare deosebite, altă mulțumire poetul găsește în „soba mare”, acolo unde se păstrează zestrea mai multor generații, acolo unde, după trecerea pragului, se deschide un univers purtător de tradiții bănățene: *Mi-e dor de portretul bunicului cu obiele tărcate,/ de icoanele în cununi de busuioc,/ de fluierul meu,/ făcut din soc,/ de covoarele de mama înflorate./ Tot în acest univers, ocrotit de „soba mare”, poetul se regăsește și pe sine, însă într-un alt anotimp al vieții:*

Deschide-mi apoi dulapul vechi de lîngă geam-/ Să-mi caut în el hîrțile aici pitulate,/ cu versuri pentru anii ei vizitate,/ ce ascuns de ochii voștri, le scriam./ (În soba mare, la tata).

Primul volum de proză al acestui scriitor - *Ultimele luni de luptă* - a apărut în anul 1953, la Editura Libertatea din Vârșet și cuprinde reportajele pe care scriitorul le publicase anterior în ziarul Libertatea.

Volumul cuprinde 23 de reportaje, scrieri inspirate din lupta de eliberare a popoarelor iugoslave împotriva fascismului, la care scriitorul a participat (1944-1945), și se remarcă prin valoarea documentară și o exprimare simplă. „Prin fragmentele volumului se mai întrezăresc și figuri de tineri luptători

români cari și-au dat viața pentru victoria dreptății și libertății, căzând eroic pe câmpurile înzăpezite de luptă ca: Todor Deva, Valeriu Docna, Traian Sporea, și alții.”³

În povestirile și schițele sale Simion Drăguța a reluat motivele poetice, cultivând o proză care conține în substratul său teme diverse: anecdote istorice (*Ali-aga și Aișe grădinăreasa*, *Grănicerul Scripete*), elemente autobiografice, rememorarea copilăriei (*Poem carbonizat*, *Cea de a patra poezie*, *A murit Matei Porcarul*,...), motive sociale (*Nora lui Pîrjol*, *Niță, omul-pom*).

Începând din anii șaptezeci, Simion Drăguța a publicat în revista *Lumina* și lucrări de inspirație romantică: *Un trandafir roșu*⁴, *Taina din cimitir*⁵, *iadul arhimandritului*.⁶

„Indiferent de interesul general pe care îl au creațiile sale, Simion Drăguța scriind, pare a avea în vedere și un public al său. Afectiv legat de mediul de proveniență, pe care și fizic și mental îl depășește, ai impresia că pe alocuri scriitorul îi simte tragicul destin ca și marele Creangă” (Emil Filip).

Dr. Brândușa Juica

NOTE:

1. Emil Filip – *Proza lui Simion Drăguța*, prefată de volumul *Urciorul* (povestiri), Libertatea, Panciova, 1982

2. Ștefan N. Popa – *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Libertatea Panciova, 1997, pag. 23

3. Prefată (semnată de Editură) la volumul *Ultimele luni din luptă*, Editura Libertatea, Vârșet 1953, pag. 5-6

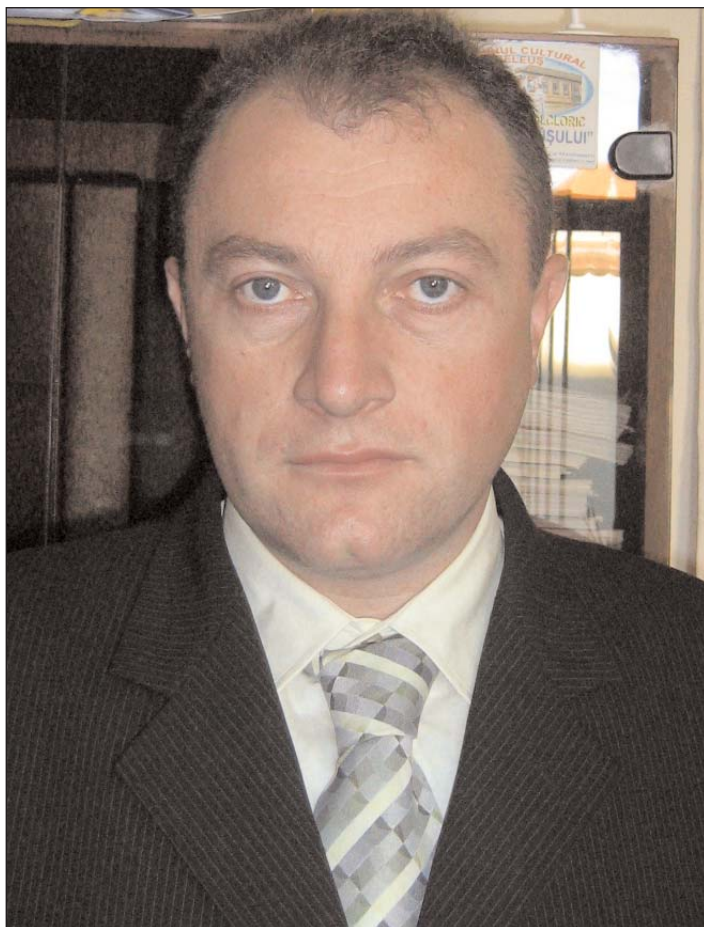
4. Lumina nr. 2, 1971

5. Lumina nr. 11-12, 1982

6. Lumina nr. 9-10, 1990

În dialog cu Dorinel Stan, redactor fondator al revistei „Glasul Cerbiciei” și vicepreședinte C.R.S.

- D-le profesor, vă rog să ne spuneți de unde provine denumirea revistei de cultură și istorie bănățeană „Glasul Cerbiciei”?

- Ideea a pornit de la semnificația unor toponime din regiunea Munților Vârșetului. Concret este vorba de toponimul „Poiana Ceorbeștilor”, care se găsește la Srediștea Mică, sat întins și împărțit în două șireaguri de căsuțeocolate, mărunte pe coasta unui deal, până la o fântână de la o răscruce de drumuri. În inima de munte este săpat izvorul „Ciuciurău” care își răsfiră apele prin pâraiașele și are scurgere comună cu ogașele care se revarsă în Râțul vârșetean. Aici în pădure se găsește o suprafață orizontală de teren, acoperită cu iarbă (poiană) cu o denumire specifică și caracteristică „Poiana Ciorbeștilor”. În acest loc, coboară domol cerbii și căprioarele, la ierburi și apă rece de izvor. Poiana Ciorbeștilor își lasă amprenta în dialogul trecutului cu prezentul, un tărâm sfințit de istorie, credință și mitologie milenară, o perlă bănățeană în semiobscuritatea Carpaților.

- D-le Dorinel Stan, dvs. sunteți redactor fondator și responsabil al revistei „Glasul Cerbiciei”. Spuneți-ne, publicistica românească din Serbia are nevoie de o nouă revistă, când deja există o sumedenie de ziare, periodice, reviste și presă locală?

DINCOLO DE CURCUBEU

- Pentru a vă forma o părere, este nevoie să fac unele precizări, referitor la apariția revistei, respectiv împrejurările, considerațiile și necesitățile care m-au determinat să inițiez apariția ei.

Cercetând documentele în arhiva Episcopiei Caransebeșului, care fac referință la localitatea de baștină, spre marea mea surprindere și dezamăgire, cu regret am constatat, atunci când am fost înregistrat în arhivă că sunt primul român din Serbia care a efectuat cercetări în arhiva Episcopiei Caransebeșului.

Pe de altă parte, „cuvântul scris” în limba română în genere este subordonat casei de editură, fondatorului, asociațiilor, grupurilor de interese, care tot încearcă să se impună și să impună valori selectate, într-un sistem valoric, tratat parțial pe categorii. Pagini întregi se acordă indivizilor cu influență, centrelor nou formate de putere, în contratimpul realizărilor și activităților declarative și de obicei contopite în spiritul european. Articole, foiletoane se preiau de pe internet, se traduc comentarii, analize, atitudini, teme din ziarele centrale și locale sârbești și se prezintă cititorilor. Accentul se pune pe activitatea . . . în slujba căruia este și pe, cultură, învățământ, istorie în ansamblu, domenii care de regulă li se acordă o pagină în partea doua a ziarului. Ineditul lipsește cu desăvârșire, iar subiectele, temele și articolele se rotesc dintr-o publicație în alta, doar titlul se schimbă. Curcubeu apare pe cer după plouă, iar spectrul se inscenează.

Revista „Glasul Cerbiciei” și-a propus ca „DINCOLO DE CURCUBEU” să prezinte valorile, cultura și realitățile românești din Banat, trecutul zbuciumat al românilor, pentru a fi cunoscuți și pentru a ne cunoaște noi înșine pe noi.

- Totuși ce va determinat?

- În viață o mulțime de lucruri apar de la sine, întâmplător, din nevoie, datorită situației și condițiilor noi create și impuse. „Glasul Cerbiciei” este o necesitate în golul jurnalistic bănățean din ultimul deceniu. Și aici este vorba de o nouă generație care încearcă să-și valorifice potențialul creativ în peisajul

românesc, un nou concept de redactare, gândire și abordare, lăsând în calea uitării stereotipurile și metodele perioadei de tranziție.

- Care sunt planurile de viitor?

- Glasul Cerbiei este singura revistă cu profil cultural-istoric al românilor din Serbia, care pe parcursul anului 2008, cu un efort mare al redacției au văzut lumina tiparului trei numere sub egida Comunității Românilor din Serbia și sprijinit de S.C.P. „Avram Iancu”, filiala Timișoara.

În limita posibilităților, sprijinului și mijloacelor financiare (proprii nu dispunem), așteptăm în anul viitor 2009 să apară trimestrial, adică patru numere. Este o provocare, care cu cerbiei sperăm din tot sufletul s-o realizăm cu sprijinul C.R.S, organizatorilor românești, a celor care iubesc cuvântul scris și patrimoniul Banatul. Depunem eforturi considerabile, ca anul viitor să adoptăm statutul și să înființăm o asociație non-guvernamentală, care probabil se va numi „Cerbicia”.

- Domnule profesor, dacă am înțeles bine în curând va apare o nouă organizație românească „Cerbicia”, prilejuită de revista pe care ați fondat-o. Este foarte interesant cum o revistă cauzează înființarea O.N.G-ului.

Adevărul este că la noi în practică este mai puțin întâlnit și obișnuit. De obicei, lucrurile stau invers. Românii sunt divizați, pe de o parte dezorientați, ceea ce se reflectă asupra întregii activități cotidiene, creându-se o tensiune artificială. Apare, Institutul Cultural Român cu centrul la Zrenjanin, unde numărul românilor este foarte mic, se forțează Novi Sadul (sediul Consiliului Național Român), evitându-

se Vârșetul - mușuroiul românismului în Serbia.

Un număr considerabil de intelectuali și aici mă refer, inclusiv la cei tineri, nu sunt incluși, interesați și animați în ONG-urile cu caracter românesc, în viața socio-politică a minorității, astfel să creeze un gol fără precedent, fără continuitate. Păcat.

Tinerii (cu excepție la Comunitatea Românilor din Serbia) nu se găsesc în rândul asociațiilor românești, nu ca simplii membri pe hrtie sau spectatori, ci activ contribuind la propășirea idealului național, păstrarea identității și spiritualității. În perioada grea de tranziție în Serbia, versurile eminescene din poezia „Glosă”:

„Alte măști, aceeași piesă,
Alte guri, aceeași gamă”.

sunt repere cu o nuanță pronunțată în mințile unor indivizi ai tuturor timpurilor, din afara timpului.

Curcubeul în continuare apare pe cer, iar rostul nostru este ca dincolo de curcubeu să pătrundem. Tot mai simțitoare și vizibilă este nevoia unei noi alternative, abordări în contextul “Unirii” tuturor românilor din Serbia, o nouă făclie care poate, știie și trebuie să lege noi punți între românii de pe întreg teritoriul Serbiei.

- În final, poate vreți d-le Stan, să transmiteți un mesaj românilor în preajma Sărbătorilor de Iarnă?

- Folosesc ocazia să urez tuturor românilor sănătate și prosperitate, belșug și bucurii. Sărbătorile de Iarnă să fie un prilej de bucurie pe care nimeni să nu ne-o poate lua din sufletul nostru. Lumina cerului, în liniștea zorilor să ne lumineze calea înțelegerii.

La Mulți Ani!

Zona geografică în care trăim

Privind zarea în zilele cu cerul limpede, aproape din fiecare localitate cu populație românească din Voivodina, se poate observa o linie care schițează orizontul în formă de zigzag. Este linia vârfulor Munților Vârșetului, situați în partea de sud-est a întinsei Câmpii Panonice. Dacă se călătorește dinspre Biserica Albă sau Belgrad, se observă partea sudică a munților, iar, venind dinspre Zrenianin (sau Timișoara), în fața ochilor apare latura lor nordică.

Cu cât distanța de acești munți se micșorează imaginea lor devine din ce în ce mai clară, deslușindu-se tot mai multe detalii. Și dacă despre Munții Vârșetului s-au scris atâtea lucrări, îi găsești în enciclopedii, cărți cu caracter științific, monografii, teme de diplomă și bacalaureat, articole în diferite publicații, compuneri libere ale elevilor... există un capitol strict legat de acești munți despre care se scrie și se știe mult mai puțin. Este vorba despre componentul hidrografic – deci, despre apele acestei regiuni, care pot fi: subterane, izvoare și ape de suprafață îndeosebi curgătoare. Din cauza aceasta, ne-am propus ca în următoarele numere ale revistei de față să publicăm câte un articol cuprinzând particularități legate de apele ținutului Munților Vârșetului.

Hidrografia Munților Vârșetului

În primul rând trebuie menționat că abundența apelor unei regiuni este în directă proporționalitate cu cantitatea de precipitații atmosferice care cad în acele locuri. Concret, în zona Munților Vârșetului, media anuală a precipitațiilor este în jurul valorii de 650 de milimetri, adică 650 de litri pe metrul pătrat, ceea ce, în comparație cu alte regiuni de pe globul pământesc, nu este prea mult, dar nici foarte puțin.

APELE SUBTERANE provin din infiltrarea apelor atmosferice în straturile de roci permeabilă – nisipuri, prundișuri, aluviuni gnaisuri (rocă metamorfică cu o mulțime de calități, crăpături, pori...), șisturi cristaline și alte roci, în care apa se acumulează sub formă de strat acvifer.

IZVOARELE sunt ape care ies la exterior în locurile unde suprafața topografică a unui teren taie stratul acvifer, care la rândul său, alimentează izvorul în mod permanent, periodic sau intermitent, ceea ce depinde de mărimea și abundența stratului acvifer.

Apele de suprafață - curgătoare

Din zona Munților Vârșetului nu izvorăște nici un râu. În schimb, pe terenurile înclinate ale acestei

zone și- au tăiat văile în total opt pârauri mai importante cărora în graiul local le spune – ogașe, și anume: în partea de est - Ciornovățul și Șămița, în partea de nord- est – Ogașul Mărcovățului și ogașul Pârneorii și în partea de sud – „Mesiciul”, Guzaina, Răgetco (sau ogașul Coșceiului) și Fizăciul.

PÂRĂUL CIORNOVĂȚ în întregime se găsește pe teritoriul României, din care cauză la noi este foarte puțin cunoscut. Izvorăște din Dealurile Doclinului, în apropierea satului Forotic, curge spre sud, pe la vest de Grădinari (Cacova) și se varsă în Căraș, ca afluent de stânga la 1 km în amonte de Vărădia. Doar afluenții de dreapta ai Ciornovățului – niște ogașe cu denumiri toponimice ne semnificative pentru noi, se scurg de pe coastele estice ale Munților Vârșetului. Importanța acestui pârau pentru problema pe care o tratăm constă în faptul ca valea Ciornovățului prezintă linia de delimitare dintre Munții Vârșetului și pantele vestice ale Munților Banatului, care la rândul lor fac parte din Carpați. Deci trebuie subliniat că granița dintre Munții Vârșetului și Carpați o prezintă pâraul Ciornovăț, și nu Cerna cum este greșit consemnat în unele materiale scrise și pe unele hărți topografice, pentru că râul

Munții sudici vârșeteni

cu linia de frontieră cu România, apoi trece pe teritoriul României, unde-și continuă cursul pe lângă localitățile Lațunaș, Jamul Mare, și Gherman, urmând să se verse în albia canalizată a râulețului Morăvița, ca afluent de stânga, aproape de localitatea Morăvița. Șămița părăsește teritoriul țării noastre la cota de 134 metri, ceea ce înseamnă că panta înclinației profilului longitudinal al Șămiței (căderea) pe teritoriul țării noastre este de 46 metri, adică, în medie de 14,4 metri la fiecare kilometru. O parte a bazinului de scurgere al Șămiței, (cea de pe teritoriul nostru), are suprafață de 6,3 km pătrați. Vorbind în termeni toponimici, Șămița izvorește din Fântânile Almăjanilor, și adună apele pâraiașelor din dreapta și stânga ei, precum: Ogașul Soromfinilor, Toager, Sciubeiu Dalii, Ogașul Micului și Ogașul Cătonilor, a căror lungime totală este de 5,8 km.

Până în urmă cu 4-5 decenii, suprafețele însemnate din valea Șămiței au fost folosite pentru culturile agricole, pomicole, viticole, ca fânețe și pășune. În „zilele noastre”, ca urmare a binecunoscutei situații economice, a scăderii brusce a numărului de locuitori de la țară, cât și a „alergie” acestora față de ocupațiile tradiționale ale țăranilor, aproape întreg bazinul Șămiței este în paragină. Dacă pe acolo n-ar trece vânătorii, care se pot bucura de un teren de vânătoare bogat, mai ales în căprioare și mistreții, și tăietorii de lemne (cu sau fără aprobări), acest cot de țară ar fi aproape pustiu.

Pe culmea dealului care prezintă linia de cumpană a bazinului Șămiței și a celui al Ciornovățului, la altitudinea de 200 metri, pe fostul drum care lega Oravița, peste Cacova, Mărcovăț Vârșet Deta... cu Timișoara este planificat să se deschide un punct de trecere a frontierei între România și Serbia. Dacă acest proiect se va realiza, există speranțe să reînvie acest colț de țară.

G. N.

- va urma -

Munții nordici vârșeteni

Cerna se găsește deasemenea pe teritoriul României, dar la cel puțin 50 de km distanță de Munții Vârșetului. (Cerna trece prin Băile Herculane și se varsă în Dunăre lângă Orșova). Mai trebuie adăugat, că din vale Ciornovățului, Munții Vârșetului aproape că nu se văd, adică, ceea ce se vede este „ din spate „ și deloc nu se potrivește cu percepția și imaginea noastră pe care ne-am format-o de-a lungul vremii, privindu-i „din față „ sau din profilul longitudinal.

Șămița își are izvorul în partea nord-estică a Munților Vârșetului, la altitudinea absolută de 180 de metri. Spre deosebire de Ciornovăț, Șămița curge spre nord-vest. Pe teritoriul țării noastre, în hotarul Mărcovățului, curge pe o lungime de 3,2 km, paralel

Reportaj

REUNIUNEA MOȚILOR DIN BANAT

(ediția a IX-a)

Cea mai amplă manifestare cultural-artistică a moților bănățeni, ajunsă la a IX-a ediție, a avut loc pe data de 14.11.2008 în incinta Cantinei „Agronomia” Timișoara, în organizarea Filialei Timișoara a Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România, cu sprijinul Consiliului Județean Timiș.

Și în acest an, reuniunea s-a bucurat de participarea unui număr mare de personalități ale vieții culturale, politice și economice timișene, reprezentanți și conducerei centrale a Societății, oaspeți din Serbia și anume:

- prof. univ. dr. ing. Valeriu Tabără – deputat în Parlamentul României (președinte de onoare al Filialei Timișoara a Soc. „Avram Iancu”);

- prof. Victor Bercea – președintele Soc. „Avram Iancu” din

România;

- ing. Răzvan Hrenoschi – șef

serviciu „Relații publice” în cadrul Consiliului Județean Timiș;

- prof. Dorinel Stan – redactor fondator al revistei „Glasul Cerbiciei”, vicepreședintele Comunității Românilor din Serbia și președintele Societății Cultural – Artistice „Avram Iancu” din Srediștea Mică - Serbia (Societatea înființată în anul 1954, de către locuitorii acestui sătuc de munte, de origine români-ardeleni);

- prof. univ. dr. Nic. Robu – rectorul Univ. „Politehnica” Timișoara;

- prof. univ. dr. ing. Cornel Jiva, din cadrul Univ. – „Politehnica” Timișoara;

- dr. ing. Cornel Bota – directorul Societății de Drumuri Municipale Timișoara;

- primarul orașului Recaș și a comunei Râbița (jud. Hunedoara) – domnii Marinela Pașca și Ionică Faur, care au venit însoțiți de două grupuri numeroase de moți din aceste localități.

Manifestarea a debutat cu intonarea Imnului Societății „Avram Iancu” – „Din Țara Moților noi am venit” – de către toți participanții, acompaniați la taragot (Liviu Sicoe) și tulnic (Mariana Gligor,

din Câmpeni – Alba).

În cuvântul de bun venit, dl. Ioan Ciama, președintele filialei (după ce a mulțumit gazdelor și colegilor din conducerea filialei pentru implicare) a spus: „Reuniunea Moților din Banat nu este un simplu bal, o petrecere; ea se dorește a fi, în primul rând, un prilej de realizare a comuniunii spirituale a moților, în Duhul lui Horea și Iancu, de cunoaștere a trecutului lor istoric, a modului cum și când au ajuns ei în acest spațiu bănățean, binecuvântat de Dumnezeu.

Tulnicul, acest instrument muzical ancestral al moților, a avut multiple valențe de-a lungul timpului: de a-i chema la luptă, de a le vesti anumite calamități naturale (incendii, inundații).

Astfel, pe bună dreptate, el poate fi considerat primul telefon mobil din istorie, „fabricat” de moți.

În continuare, dl. profesor Victor Bercea a făcut aprecieri elogioase la adresa Filialei Timișoara, pentru modul cum a reușit să organizeze – și de această dată-o manifestare emblematică pentru moți, pentru români în general, într-

cinstirea tribunului nostru – AVRAM IANCU – „un mare spirit european, despre care tinerii de azi și de mâine, care vor studia Istoria Europei, vor trebui să învețe....”

Venit dintr-un sat de codru, asemănător cu cele din Munții apuseni, tânărul profesor Dorinel Stan (numele de familie identic cu cel al primului președinte al societății noastre I.T. Stan) din Voivodina – Serbia, a precizat că localitatea sa, Srediștea Mică, s-a format din ardeleni surghiuniți la marginile imperiului de către Curtea veneză, în urma răzcoalelor țărănești din Transilvania, și veniți cu cile la iernat, în zone mai calde, prin secolele XVIII – XIX -lea. În cuvântul său a făcut apel la cei prezenți la Societatea „Avram Iancu” din România în mod special, pentru a-i sprijini să realizeze un bust al Crăișorului acolo la ei, la Srediștea Mică, „Întru nepieritoare aducere aminte

a originii noastre ardelenesti”. A urmat, apoi, „cântec, joc și voie bună până-n ziuă”, cu formația instrumentală, „Frații Sicoie” și un mare număr de soliști vocali, reprezentând întreaga zonă folclorică a Țării Moților, precum: Nicoleta Sârbu (din comuna Avram Iancu, Iustina Span (din Lupșa), Anca Unguraș (din Orăștie), Ioana Luguzan, Diana Igreș și Mihaela Mariș (din Vârfurile, jud.Arad), Gabi Ardelean (din Huedin) și Roman Cistelacan, interpret de cântece patriotice ardelenesti. Conform tradiției și obiceiului, în urma opțiunilor exprimate de public, corelate cu un test întocmit de filială privind cunoștințele de cultură generală despre Avram Iancu și țara moților, a fost desemnate câștigătoare (locurile I, II și III) ale Concursului „Crăieșele Reuniunii Moților din Banat”:

- Mihaela Mariș – locul I;
- Maria Onțanu – locul II;
- Natalia Stan – locul III (soția d-l prof. Dorinel Stan din Serbia).

Spre dimineață, pe la orele 04 – 04,30, invitații au început să se retragă perechi, cu regretul că „tot ce este frumos se termină prea repede” și cu promisiunea de-a ne revedea anul viitor.

Președintele filialei
„Avram Iancu” – Timișoara
Ing. Ioan Ciama

Președintele S.C.P „Avram Iancu”, Victor Bercea printre altele a spus: „Mă bucur că azi particip la simpozionul „Avram Iancu – spirit european”. Țara nu este doar o simplă rostire, este ceva mai profund ce ține de familie, de casă și de iubire, de suflet, de îndrăzneală și de speranță. Aceasta este politica pe care noi în cadrul Consiliului Național o ducem, pentru că Avram Iancu și alături de el și celelalte valori care intră în simbolistica valorilor noastre, naționale, ne duc cu adevărat înspre Europa. Moșii, au săvârșit prin luptă acel exercițiu european pentru dreptate națională și socială. Ceea ce au dobândit atunci, trebuie păstrat, iar noi cei de acum, trebuie să dezvoltăm ce-am moștenit de la aceștia. Cu el intrăm în Europa și culmea este că nu va mai fii niciodată singur. Avram Iancu, după ce a cutreierat munții în singurătatea și tristețea sa, se spune că era singur. Nu va mai fi singur niciodată pentru că noi o să-l apărăm. Să ne grăbim să mai facem ceva pentru această țară, să ne grăbim ca dorul Iancului să se împlinească”.

Primele documente scrise referitor la locuitorii din această parte a Banatului

Registrele jelerilor sredișteni

Banatul dintotdeauna a fost atractiv pentru populație din cauza condițiilor prietnice. Evenimentele de-a lungul istoriei au fost furtunoase, cu schimbări dese ale popoarelor.

Modificările populației bănățene au fost frecven- tate deoarece se succedau perioadele de recesiune și depopulare. Primul recesământ în cadrul căruia nu au fost notate doar gospodăriile, ci întreaga populație, a fost efectuat în teritoriul Banatului, în anul 1787.

Numărul locuitorilor din Pârneaora (Srediștea Mică) precum și din majoritatea localităților bănățene a fost condiționat de migrările popoarelor, numărul mare de războaie, epidemii și exterminări.

Încă din secolul al XVIII-lea, anahoreții Sf. Iacăș din Pârneaora au purtat o evidență a jelerilor (iobagilor) care au convenit pe teritoriul monahal srediștean.

În baza tabelului, așa numiții „perniavors” adică pârnoreni, stabiliți în dioceza din Vârșeț pe terenul călugăresc al mănăstirii Srediște dispunem de date prețioase referitor la numărul de case, vârsta, locul nașterii, numele de familie, numărul copiilor, de când s-au stabilit familiile aici, situația materială, proprietățile deținute și terenurile solicitate de anul 1775.

Locuitorii așezării au fost în

marea lor majoritate, români ortodocși (99%), iar credința și ortodoxia erau încă din timpuri foarte îndepărtate, adânc înrădăcinate.

Documentul de o importanță uluitoare, denotă că vatra satului a fost împărțită la 1775 în 67 numere de casă. În sat au existat

așează în apropiere de Vârșeț, la Srediștea Mică, Mărcovăț și Srediștea Mare.² Cele 50 de familii de români venite din Oltenia a fost prima colonizare de bufeni în această parte a Banatului.³

Vasile Loga – Diaconovici să- vâșșeste serviciile divine în românește în mănăstirea românească de la Srediștea Mică, unde

Trei generații de femei la începutul secolului al XX-lea

67 familii posesoare de case, pământ și animale. Numărul total al locuitorilor era 230 dintre care 62-bărbați, 61-femei, 51-băieți, 56-fete.

Comparativ cu alte localități sau mănăstiri, Srediștea Mică, atât din punct de vedere al numărului locuitorilor (jelerilor), cât și starea economică a comunității la sfârșitul secolului al XVIII-lea, nu era precară.¹

La începutul secolului al XVIII-lea, Vasile Loga (Diaconul) din Țara Românească de la mănăstirea Tismana în anul 1716 sau 1736 cu mai multe familii românești se

întemeiază o renumită școală românească.⁴

După patru decenii adică la 1775 din cele 20 de familii colonizate la Srediștea Mică au mai rămas doar patru familii. În documentul ce ține de jelerii teritoriului călugăresc al mănăstirii Srediște, cele patru familii de ardeleni sunt introduse în tabel cu locul nașterii – Valahia.

Evident, timp de patru decenii în care mănăstirea și localitatea în nenumărate rânduri au fost atăcate, jefuite și incendiate, multe familii au luat drumul refugiului, și astfel se explică de ce din 20 de

familii stabilite aici la 1716/1736 au rămas la 1775 doar patru.

Cele patru familii, stabilite la 1736 și care la 1775 le găsim în documentele scrise în gotică sunt:

DRAGOI PEICH în etate de 65 de ani, PRUJA MURUJAN (62 ani), NICOLA MUNTJANA (60 ani) și DUMITRU MUNTJA (60 ani) toți țărani, iar locul nașterii este introdus VALAHIA.⁵

Documentul ne mai oferă date prețioase referitor la persoanele și familiile stabilite la Srediștea Mică din alte localități în secolul al XVIII-lea, precum și anul când s-au stabilit.

Potporan – Ianco Iacob (1765), Markovez – Eva Elloxin, Anna Shurshulies (1755), Vârșet – Attanassia Stancu (1763), Stephan Pugariu (1755), Fbi Korez – (localitate dispărută) Maria Mihulasa (1760), German – Marinica Filiponia (1754), Scsiza – Vladu Stănescu (1761), Bera Kusa Csakova – Marhu Vladu (1755), Savotinu (Valahia) – Radu Dumitru (1766), Iabuka – Dima Stansul (1761), Shortian Oncova – Stephan Schoschtian (1749), Comoriște – Petra Murujan (1748), Tiquan – Cristina Petrarka (1755).⁶

Ocupația de baza a locuitorilor (jelerilor) a fost creșterea animalelor și cultivarea pământului, astfel, 59 de familii au fost țărani, un fierar și 6 dogari (fac linguri). Animalele care le posedau jelerii, mănăstirei srediștene la 1775 au fost următoarele: 3 cai, 48 boi, 2 mânji, 27 vaci, 16 viței, 93 capre, 13 porci și 17 miei.

Merită semnalat faptul că în Srediștea Mică la 1775 au fost 164 persoane băștinașe și 66 persoane stabilite aici între anii 1736 – 1770. În continuare prezentăm numele de familii stabilite pe pământul Sf.lăcaș de la obârșie: Gruja Murujan, Martin Murujan, Alimpia Murujan, Dumitru Murujan, Ianco Murujan, Iovan Murujan, Iovan Pohsiu, Thodor Rith, Luca Murujan, Mikue Murujan, Petru Murujan, Iova Murujan, Sc-

Port popular românesc din Srediștea Mică

hurka Murujan, Bicu Murujan, Anka Iorgonia, Noștor Murujan, Moise Murujan, Atym Pugariu, Nicola Marcu, Ogrica Muntjana, Marin Muntjana, Iovan Muntjana, Janko Rith, Thodor Muntjan, Alexa Catta, Manoila Catta, Jova Catta, Marko Birtjan, Janco Murujan, Pruja Cata, Stoiku Murian, Freila Muntyan, Cautu Muntyan, Iovan Shoshidian, Janko Muntyan, Trifu Shoshidian, Dima Stanesco, Mihai Peich, Stepan Stansul, Calia Stansul, Dima Stansul, Joh Rith, Stephan Vladu, Pimu Vlada, Mihuza Vladu, Mihailo Rith,

Marko Muntjan, Thodor Varadian, Freilă Muntjan, Jovan Schortian.⁷

Srediștea Mică (Pârneaora) la începutul secolului al XVIII-lea, a fost un puternic așezământ românesc, religios și cultural, de altfel „Srediște” în lb.bulgară înseamnă – CENTRU – în primul rând datorită poziției geografice favorabile, numărului de locuitori, mănăstirei și oamenilor care au pus suflet în realizarea atâtor lucruri frumoase, demne de imitat și pentru care noi azi, trebuie să le fim profund recunoscători.

Prof. Natalia Stan

NOTE:

1. Arhiva mănăstirei Mesici, cutia IF, legătura pe 1775, inventarul mănăstirei Srediștea Mică preluat de mănăstirea Mesici.
2. ABOR din Bocșa Montană, 10/22 septembrie nr.11/1877
3. Borovszkz Tenes varmegye monografia, Budapest pg. 57
4. Ibid
5. Arhiva mănăstirei Mesici, cutia IF, legătura pe 1775 – documente.
6. Ibid
7. Ibid

INAUGURAREA PELERINAJULUI TUTUROR ROMÂNILOR DIN SERBIA ÎN PRESA ȘI DOCUMENTELE TIMPULUI

În tot trecutul neamului, românii, și la bine și la rău au căutat mângâierea scripturilor vechi, păstrate la mănăstiri, în umbră de codru des. Obiceiul pelerinărilor, an de an duc roada lor bogată, la vechile locuri de cult și rugăciune atât de scumpe nouă azi. În biserica fostei mănăstiri din Pârneaurea (Srediștea Mică), an de an, are loc pelerinajul credincioșilor ortodocși români din Serbia, unde se împreună rugăciunile credincioșilor cu rugăciunile celor trei iegumeni și șase călugări din vechime, înmormântați în cripta vechii mănăstiri, peste care este zidită biserica de azi.¹

Mănăstirea din Srediștea Mică a rămas de-a lungul secolelor, izvor sufletesc din care s-au adăpat strămoșii și părinții noștri. Odată cu desființarea ei, (1777) izvorul, nesecat a continuat să curgă în acest colț uitat al Banatului. În sfânta biserică ca și odinioară până în ziua de azi, oamenii și bolnavii găsesc mângâiere și alinare și tămăduire. Preotul Alexandru Vărăgian (1901-1934), fiind mereu întebat: De ce părinte nouă ne este atât de bine când intrăm înăuntru și ne rugăm aici? A răspuns: Aceasta nu e de la mine, eu sunt un biet slujitor a lui Dumnezeu. Aici, în acest loc străvechi de închinăciune, duhul sfânt este prezent prin Tatăl ceresc și prin rugăciunile de șapte secole a sfinților călugări și preoți. E un loc sfințit de mii de ani de slujire neîntreruptă în Hristos. Un loc care se îngeamănă cu istoria noastră de creștinism multimilenar.²

La începutul secolului al XX-lea, Mihai Juică administratorul protopop al Vârșetului cu sediu la Srediștea Mică, apreciind marea necesitate a credincioșilor români din Banat, vine cu ideea de a organiza aici, la vechea mănăstire, pelerinaj. Împrejurările social-politice din această perioadă n-au făcut posi-

bile reluarea impulsului de recuregere.³

După două decenii și jumătate mai târziu, Nicolaie Roman, pe prima pagină a ziarului interbelic „Nădejdea” subliniază importanța și necesitatea construirii unei mănăstiri românești, sau reluarea vieții spirituale la fosta mănăstire din Pârneaurea, și ca loc de pelerinaj pentru românii ortodocși din Serbia.⁴

Simțindu-se tot mai mult nevoia unui loc de închinăciune și rugăciune, tânărul preot Vărăgian

Alexandru și protopresbiterul Vârșetului, Traian Opra suflând spuza vremurilor, începând cu anul 1932 au reluat legătura cu trecutul inaugurând pelerinajele anuale la biserica fostei mănăstiri.⁵ În ziua de 29 august, zi de mare înviorare sufletească, sărbătoarea Tăierii Capului Sfântului Ioan Botezătorul, sute de pelerini din localitățile românești din Serbia și din unele așezări de pe teritoriul României, urcă și coboară dealurile spre vechea mănăstire a ținutului pitoresc cu lăcaș de închinăciune să înalțe în liniște rugăciuni fierbinți spre cer, spre creatorul lumii. Aranjarea pelerinajului la românii din Serbia a însemnat, înălțarea sufletească a atâtor credincioși pelerini ce vin din toate satele să afle tămăduirea boalelor și mântuirea sufletului lor obidit de atâtea nevoi și rele ce bântuie timpul nostru.

Preotul Gheorghe Șdicu referitor la impulsul aranjării pelerinajului la Sf. Mănăstire din Srediște afirmă: „Sfânta biserică ca o mamă cu atâta dragoste se ostenește prin pre-

oții-așezați de Sf. Apostoli, a sădi în sufletul și inima păstoriților cele trei flori cerești: credința, dragostea și nădejdea. Cine are aceste flori ușor se conduce prin cărările spinoase ale vieții, calea îi va fi luminată și sub scutul crucii Mântuitorului, care cel dintâi a sădit aceste flori, povara îi va fii ușoară. Ele odată sădite și cultivate în sufletul nostru, îl prefăce într-o grădină cerească. Drept cel mai bun mijloc de a uda, a plivi și a îngriji această grădină a sufletului, încă din timpurile cele mai vechi s-au dovedit a fii pelerinajele de închinare Atotputernicului nostru Părinte ceresc, la Sf. mănăstiri...”⁶

Preotul Alexandru Varagean, unul din inițiatorii pelerinajului

Anual au participat credincioși din 15 localități și un sobor de preoți în primii trei ani (1932-1935) de pelerinaj circa patru mii de pelerini din întreg cuprinsul Banatului, indiferent de distanța destul de considerabilă a unor comune (80, 100 km). Așa, uzdinenții s-au reîntors acasă abia după 5 zile, ceea ce i-a reținut prea mult timp de la lucrul câmpului.⁷

Majoritatea pelerinilor o făceau cei din pătura mai săracă, iar acei neputincioși și bolnavi dintre credincioșii ortodocși români care din cauza depărtării mari de Sf. mănăstire din Srediște, au rămas acasă căutând alinare în pelerinajele aranjate de confesiunile străine.⁸ Din aceste motive, la inițiativa preotului, Gheorghe Șdicu în anul 1936 se încuvințează aranjarea pelerinajilor la Seleuș (Izvorul Tămăduirii din hotarul așezării) și la mănăstirea din Srediște Mică.⁹

Protopresbiterul Traian Oprea a fost într-o poziție dificilă, deoarece zona de pustă a Banatului a insistat ca în aceeași zi (29 August), când la Sf. lăcaș din Pârneaora deja se organiza tradiționalul pelerinaj., să se aranjeze și la Seleuș. În această situație, au cedat ca de obicei, „codrenii”, schimbând termenul pelerinajului de la vechea mănăstire, pe 14 Septembrie, Praznicul Înălțării Sfintei Cruci cunoscută ca „Ziua Crucii”.¹⁰ La Seleuș s-a stins tradiția pelerinajului de la izvorul tămăduitor care a fost reluată în ultimii ani, iar la biserica fostei mănăstiri din Pârneaora, tradiția se păstrează cu sfințenie, ca un lucru sacru al credincioșilor ortodocși români din Serbia.

Părintele Vasile Serafim, instalat în parohia din Srediște Mică, se adresează la 15 iulie 1936, onoratului oficiu protopresbiteriu ortodox român în Vârșeț, cu anumite nedumeriri asupra pelerinajelor din această comună. Anume, în anii trecuți, unii preoți au împărțit între dânsi banii adunați, iar Sf. lăcaș care trebuia reparat nu s-a ales cu nimic.¹¹ Reacția episcopului diecezan A. Vasile în 10 august 1936 sub

nr. 1909/1936-13 face cunoscut că împărtășește binecuvântarea arhierească pentru biserica fostei mănăstiri din Srediște Mică, precum în trecut, să servească iarăși loc de pelerinaj pentru credincioșii din aceste părți. Veniturile pelerinajului se vor împărți în două părți. Jumătate va trece în proprietatea exclusivă a bisericii din Srediște Mică iar cealaltă parte va rămâne tot proprietatea Sf. mănăstiri, se va administra ca fond separat urmând să se întrebuințeze pentru înzestrarea bisericii cu cele necesare în vederea pelerinajelor și cu amenajarea celor necesare pentru primirea pelerinilor.¹²

D.S.

NOTE:

1. Nădejdea, 22 august, 1937, anul XI, nr.34, pg.1
2. A.P.B.O. din Srediște Mică, Alexandru Vărăgian, Istoricul fostei mănăstiri, 1929, pg. 9, manuscris
3. A.P.B.O. din Srediște Mică, IV-3-1901, M. Juică
4. Nădejdea, 4 noiembrie 1928 pg.1 Nicolaie Roman
5. Nicolaie Corneanu, Monografia eparhiei Caransebeș, 1940, pg. 557
6. Foaia Diecezană, septembrie nr.39, Caransebeș, 1936, pag. 3-4
7. Nădejdea, septembrie, nr. 97, 1935, pg. 4
8. Aurel Bojin, Seleuș, Biserica Ortodoxă Română, Panciova, 2000, pg. 91-92
9. Ibid, pg. 18-88,
10. Nădejdea, 22 august 1937, nr.34, pg.1
11. A.B.O.R. din Srediște Mică, nr. 15/1536
12. A.B.O.R. din Srediște Mică, nr. 243/1936, Caransebeș

CONEXIUNI ÎNTRE ARTA MUZICALĂ ROMÂNEASCĂ, BĂNĂȚEANĂ ȘI CEA EUROPEANĂ

În muzica românească, procesul constituirii unei muzici modale, cu trimitere la specificul folcloric, a durat aproape un secol. Dacă primii compozitori (Flechtenmacher și Caudella) au folosit pentru armonizarea melodiei populare acordica trisonică și raporturile funcționale ale armoniei clasice și romantice, prin Gavriil Musicescu apar primele intenții de armonizare modală, constând în principal în manevrarea raporturilor treptelor secundare. În acest fel se elimină frecvența dominantelor care caracterizau în principal sistemul tonal-funcțional. Următorul compozitor care merge pe linia lui Musicescu este D. G. Kiriac, acesta fiind și mai decis în utilizarea relațiilor acordice de tip modal prin evitarea dominantelor.

Enescu, prin varietatea sintezelor operate în lucrările sale camerale, simfonice, în opera Oedipe, prin originalitatea soluțiilor sale foarte diverse, ne poate oferi un model transferabil în alte contexte componistice. Abia într-o altă etapă a preocupărilor pentru armonia modală, odată cu generația compozitorilor din anii ('40-'50 Mihail Jora, Paul Constantinescu, Sabin Drăgoi, Sigismund Toduță), se va pune în mod detaliat problema tratării acordice a cântecului popular prin formule caracteristice ale suprapunerii verticale, cât și în planul relațiilor dintre acorduri.

Pe căi diferite, fiecare din acești compozitori vor ajunge la o armonie al cărei modalism reflectă natura predilecțiilor compozitorului respectiv. Ceea ce este valabil pentru toți este implicarea cromatismelor care, împreună cu o anumită libertate a succesiunilor acordice, estompează gândirea tonal-funcțională.

Pasul următor, spre o gândire modală, este cel în care trisonul (acordul format din terță și cvintă) este eliminat, structurile verticale constituindu-se pe alte intervale,

ca de exemplu acordurile de cvarte sau acordurile formate din alte intervale decât cele de terță (acorduri de secundă și terță, secundă și cvartă, secundă și septimă, sau alte combinații de intervale).

În măsura în care aceste combinații de intervale includ și o cromatică intensă, discursul armonic devine extrem de colorat, conferind melodiei populare o aură deosebită.

Definirea problematicii, precum și a modului de abordare a acesteia, evocând conotațiile teoretice, istorice și stilistice, constituie reperele principale ale textului de față.

Dezvoltarea modalismului în culturile muzicale europene din prima jumătate a secolului XX și

folclorului muzical și cea a cântării de strună, fac obiectul unor studii recente aparținând atât cercetătorilor români, cât și a celor de origine română (a se vedea publicațiile autorului Eugen Cinci din Serbia-doctor în muzicologie).

Conjunctura istorico-geografică a influențat în mare măsură evoluția muzicii românești, care s-a desfășurat în condițiile unei recunoașteri tardive a valorilor modalismului introduse de aceasta în gândirea muzicală. Asistăm chiar la apariția unor controverse în ceea ce privește aprecierea evoluției în această direcție a limbajului muzical. Anatol Vieru, apreciază că „se afirmă sau se subînțelege uneori, că muzica tonală are un caracter universal; aceeași aptitudine pentru universalitate a

Fanfara "Turturica" la horă în sat

contribuția marilor creatori la poetica modalismului armonic fac obiectul unor lucrări recente al căror scop este de a evidenția obârșiile armoniei modale în creația românească și implicit în cea a compozitorilor bănățeni.

Sistematizarea datelor referitoare la existența a două forme autohtone de manifestare, cea a

fost atribuită și serialismului. În schimb, de prea multe ori se desconsideră gândirea modală pe motiv că nu ar fi suficient cristalizată, că ar fi învechită și mai ales pentru caracterul ei specific, local, lipsit de universalitate".¹

Urmărind ascensiunea compozitorilor bănățeni reprezentativi, raportată la dimensiunea compon-

isticii românești și la cea a componisticii europene, constatăm - pe baza unei prezentări diacronice - că apogeul creației bănățene coincide cu cel al creației românești și europene, fapt ce întărește

către Emil Montția.

Opera Făt Frumos a compozitorului bănățean Hermann Klee și poemul coral Regele munților a lui Timotei Popovici, completează tabloul componistic al anului 1924,

Aspect din patrimoniul bănățean

alegerea subiectului acestei teze. Astfel, anul 1922 este marcat în creația bănățeană de finalizarea celor Trei tablouri simfonice ale lui Sabin Drăgoi, iar în cea europeană de apariția Sonatei nr. 2 pentru violină și pian a lui Béla Bartók, a operei Păpușile maestrului Pedro a lui Manuel de Falla, a primei versiuni a piesei Das Marienleben de Paul Hindemith, a Simfoniilor V și VI de Darius Mihail, a versiunii orchestrale a Tablourilor dintr-o expoziție de Musorgski a lui Maurice Ravel, a pieselor intitulate Funf Klavierstücke de Arnold Schönberg, a operei Mavra și a Octetului pentru suflători de Igor Stravinski.

Anul 1923 a adus pentru creația bănățeană apariția Suitei de dansuri populare pentru pian, a Dansului românesc de concert pentru pian, a celor 21 de cântece populare pentru pian, a celor 24 de cântece pentru pian, a celor 25 de doine pentru pian și a celor Opt miniaturi pentru pian de Sabin Drăgoi, deasemenea și compunerea operei Fata de la Cozia de

în care apare opera Doctor Faust a lui Ferruccio Busoni, Cvartetul de coarde a lui Gabriel Faure, Kammermusik nr.2 pentru pian obligat și 12 instrumente soliste op.36 nr.1 de Paul Hindemith, Rapsodia de concert pentru violină și pian Tzigane de Maurice Ravel, Concertul mixolidian pentru pian și orchestră de Ottorino Respighi, Cvintetul pentru instrumente de suflat op.26, Serenada op. 24 și Suita pentru pian op.25 de Arnold Schönberg, Concertul pentru pian și orchestră de suflători de Igor Stravinski și Simfonia VII op. 105 de Jan Sibelius.

Preludiu, Fuga și Toccata pentru pian, Cinci lieduri pe versuri de Reine Maria Rilke și Rapsodia bănățeană nr.1 de Zeno Vancea, marchează anul 1926, împreună cu Sonata a 3-a pentru pian și vioară „în caracter popular românesc” a lui George Enescu, Două dansuri românești pentru suflători, baterie și pian la 4 mâini de Theodor Rogalski, Lyrische Suite für Streichquartett de Alban Berg, Concert pentru clavecin, flaut,

oboi, clarinet, vioară și violoncel a lui Manuel de Falla, Simfonieta de Leos Janacek, Concertul pentru orchestră de suflători op. 41 de Paul Hindemith, poemul Tapiola op. 112 de Jan Sibelius, Oedipus Rex de Igor Stravinski.

Anul 1927 a însemnat pentru creația bănățeană finalizarea operei Năpasta de către Sabin Drăgoi și a Psalmului 127 de către Zeno Vancea. Tot în acest an George Breazul fondează la București Arhiva fonogramică pentru culegerea și studiul folclorului muzical, iar repertoriul românesc este îmbogățit cu Simfonia de cameră op. 5 de Mihail Andricu, Fantezia pentru orchestră mare de Marcel Mihalovici, Concerto grosso nr.1 op.17 de Filip Lazăr, iar repertoriul european se îmbogățește cu: Cvartetul nr. 3 și Microcosmos de Bela Bartok, Kammermusik nr.5 și nr. 6 de Paul Hindemith, opera Îngerul de foc de Serghei Prokofiev, Cvartetul de coarde nr.3 de Arnold Schönberg, Simfonia a II-a de Dimitri Șostakovici.

Ceea ce am încercat să evidențiez pe parcursul acestor ultime rânduri vine să reafirme că gândirea armonică modală reprezintă o cucerire de seamă a limbajului muzical, fie el european, românesc sau bănățean, prin intermediul lucrărilor de excepție enumerate anterior.

Din perspectivă muzicologică, lucrările de referință pentru domeniul armoniei modale sunt datorate în principal lui Constantin Brăiloiu, Gheorghe și Clemansa Liliana Firca, Pascal Bentoiu, Wilhelm Berger, Anatol Vieru, Ede Tereny, muzicieni care s-au străduit să clarifice și să teoretizeze principalele posibilități oferite de limbajul muzical modal, sub aspectul tehnicilor de scriitură, al sintaxei armonice sau al dimensiunilor melodice și orchestrale.

*Dr. Veronica Laura
Demenescu*

NOTE:

1 Op. cit. Vieru, Anatol – Cuvinte despre muzică, pag. 64.

UN CORESPONDENT DIN SERBIA AL LUI B.P. HAȘDEU: PREOTUL MIHAI JUICĂ

În anul 1877, B.P. Hașdeu, când este ales membru al Academiei Române lansează „Chestionarul Juridic”, care cuprinde 400 de întrebări în trei capitole. Satul, casa și lucrurile.

Răspunsurile la acest chestionar provin din aproximativ 37 de localități.

Conform aceleași viziuni de cuprindere a culturii populare în ansamblul ei, de adunare a unui masiv material concret, care să permită o sinteză amplă, în anul 1884, B.P. Hașdeu lansează cel de al doilea chestionar, „Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română” care va avea o largă adeziune în lumea satului românesc. Răspunsurile la chestionarul lingvistic provin din aproximativ 700 de localități și sunt cuprinse în 19 volume aflate în Fondul de manuscrise al Academiei Române.¹ Din cele 206 întrebări, 49 privesc domeniul lingvisticii, iar restul referindu-se la diverse aspecte ale vieții culturii populare române, precum: climatologia, mineralogia, flora-fauna, ocupații, industrie casnică, port, alimentație, obiceiuri, credințe, mitologie populară.

Zonele teritoriale, județele sunt reprezentate în mod diferențiat, astfel Banatul ca mare zonă etnografică este mai puțin pregnant impus, în raport cu celelalte zone. Așadar, ne referim în acest caz doar la cantitatea materialului cules și nu la valoarea lui cantitativă, care are reprezentativitate și substanță. Materialul cules din zona Banatului se află în volumul XVIII, cu cel din Ardeal. Substanța volumului XVIII cu numărul 3436, o reprezintă materialul din zona Banatului.² Chestionarul lingvistic este trimis războierilor școlari și protopopilor, la care Hașdeu primește numeroase răspunsuri, după cum singur o spune, în prefață Etymologicului, unde publică și cele 206, întrebări cuprinse în aceasta: „În interval de un an, mi-au sosit teancuri” de răspunsuri de pe la preoți și mai ales de pe la învățători sătești, vro câteva adevărat prețioase, unele foarte bune, multe bunicile aproape nici unul din care să nu se tragă o brumă de folos...”³

Răspunsurile din Banat cuprinde microzona Timișoarei, Orșovei, Mehadiiei, mai puțin cea a Caransebeșului și Banatul sârbesc, adică localitatea Srediștea Mică (Pârneaora) lângă Vârșeț. Din tabloul existent în Tipologia folclorului de Ion Mușlea și Ovidiu Bârlea, ne putem convinge că

acestea sunt singurele răspunsuri primate de Hașdeu din actualului Banat sârbesc.⁴ Toate cele menționate mai sus și faptul că Mihai Juică este citat în Etymologicum, la cuvântul baier, baieră,⁵ ne-a îndemnat să pornim pe urmele răspunsurilor (singurele) trimise de un preot din părțile noastre cuprinzând date importante înregistrate într-un sat de la noi, Srediștea Mică, în urmă cu 125 de ani. Până la primirea actului prin care i se pretinde să răspundă la Chestionarul lui Hașdeu, începutul lui decembrie 1884, Mihai Juică a petrecut deja 14 ani la Srediștea Mică și a putut să cunoască destul de bine cele cuprinse în întrebări.

Condan Avram și Mihai Juică (1902)

După cum s-a amintit mai sus, răspunsurile lui Mihai Juică sunt cuprinse în filele 266-273, din volumul XVIII scrise pe hârtie de mărime unei coli foarte citeț și atent. Comparativ cu alți corespondenți a lui Hașdeu, preotul din Srediștea Mică nu transcrie întrebările, ci doar numerează răspunsurile, spre a se vedea legătura cu cele pretinse în Chestionar. La unele întrebări nici nu dă răspuns, cum este de exemplu, cazul cu întrebările de la nr.17 până la nr.46 sau cu altele.⁶ La începutul răspunsurilor sale, dânsul a scris: „În urma provocării Voastre din data 18 octombrie a.c privitor la chestionarul de la Academia Română spre scopul de a aduna toate arhaismele și provincialismele apoi termenii tehnici din istoria naturală și din viața industrială ce se află în graiul poporului românesc din aceste părți – vin prin(i) acestea a răspunde la specialele întrebări din acel chestionari precum urmează.”⁷ Tot la fel, este interesantă notiția la încheierea răspunsurilor sale „Amintind în fine, că

chestionarul l-am primit abia acum zece zile de la Prea Onoratul Domnu protopresbiteru alu nostru și că n-am putut (să) răspund mai de grabă la întrebările dintrînsul..." Din scuzele sale, ne dăm seama că, neavînd timpul necesar unei oarecare aprofundări, nici nu se putea reține cu mai multă insistență asupra tuturor detaliilor și amănuntelor. Dar, răspunsurile lui, însă nu scade mult din valoarea documentului respectiv pentru noi, fiind unic în felul său prin fixarea în scris a unor date referitor la graiul vorbit în zona de munte a Banatului, la Srediștea Mică în urmă cu un secol și două decenii, precum și a altor momente caracteristice din viața oamenilor de la noi la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

Unicul corespondent din această parte a Banatului, Mihai Juică, în răspunsurile sale, în limita cunoștințelor și experienței de care a dispus n-a putut satisface toate cerințele impuse de întrebări. Același lucru s-a întîmplat și cu mulți alți corespondenți a lui Hașdeu. El nu se oprește doar la transcrierea întrebărilor și la răspunsuri cu „da” sau „nu”, cum au făcut o seamă de corespondenți, ci încearcă să explice în câte o propoziție, sau mai pe larg uneori, cele pretinse.

Fără îndoială că modesta contribuție a răspunsurilor lui M.Juică aferă posibilitatea reconstruirii unor aspecte din graiul vorbit la Pârneaora, în urmă cu 125 de ani, iar publicarea integrală a răspunsurilor este o necesitate pentru a ne cunoaște pe noi însine, pe când importanța lor este incontestabilă în cunoașterea unor realități ale culturii populare și constituie obiectul unui studiu care din păcate până azi n-a fost cercetat publicat în această parte a Banatului, sau valorificat la adevărata valoare.

„Glasul Cerbiciei” va publica „Răspunsurile lui M. Juică” în întregime pentru că sunt o istorie scrisă a românilor din Serbia, o urmă neștersă, ilustrînd legătura nemijlocită între limba și cultura populară.

NOTE:

1. Germina Comănici, Studii și comunicări, Etnografie istorie, Elemente etnografice din zona Banatului în răspunsurile la chestionarul lui Hașdeu, Caransebeș, 1974 pg.156

2. Fondul de manuscrise al Academiei Române, numărul 3436, pg. 142

3. B.P. Hașdeu, Etymologicum magnum Romaniae, Dicționarul limbei istorice popurane a românilor, vol.I, Ed.Minerva, București, 1972, pg.12

4. Ion Mușlea, Ovidiu Bârlea, Tipologia folclorului, din răspunsurile la chestionarul lui B.P. Hașdeu, Ed. Minerva, București, 1970, pg.107

5. B.P. Hașdeu, Etymologicum magnum Romaniae, vol.II BPT, nr. 555, Ed. Minerva, București 1970 p.233: Baer, baerile, împletituri de lângă col-orată cusute cu amîndouă capetele de partea deschisă a straiței spre a o putea anina după grumaz. Baere se numesc și niște împletituri mai subțiri de lîună, descântate de vreo muiere știutoare, care se pun la grumazul copiilor bolnavi spre a redobîndi sănătatea . În fine, poporu numește pre aici baere și urechile inimei nemțește Herzklappe. Fraze: Coasă baerul la straiță. Am fost la baba Eva să-mi facă un baer la copil, că e biciag de giochiu. Tușește tare, încât i se rup baerile inimei (M. Juică, Srediștea Mică).

6. Analele S.L.R., 1973, nr.3 - 4, Panciova, pg (91 - 94), Un corespondent bănățean a lui B.P.Hașdeu: Mihai Juică, Ion Bălan.

7. Ion Bălan, Un mormînt uitat, Libertatea XXVI-II, nr. 40, 1972, pg. 11. Arhiva Bor din Srediștea Mică

RĂSPUNSURILE LUI MIHAI JUICĂ LA CHESTIONARUL LUI B. P. HAȘDEU DIN 1884

1. În ce cuvinte anume poporul de acolo rostește curat pe a cel neaccentat, fără a-l trece în ă, bunăoară malaiu, iar nu mălaiu, și altele?

M.J. – „A” neaccentuat se aude curat (u) în graiul poporului din Srediștea Mică numai în cuvântul „mamaligă”, care zice altcum pre aici „coleșă”.

3. Care sunt cuvintele unde se aude mai bine sonul î?

M.J. – Sonul(î) se aude mai bine în cuvintele: sîn, fîn, cîne, lînă, brînză, cînipă, vînt(u), sgîreit, a rânji, a rîncheza, pîrci(u), țap(î) și în alte nenumărate cuvinte cu deosebire însă în propozițiunea „în” cu toate compozițiile sale.

4. Se zice oare: sară, fată, masă etc...ori seară, feată, measă și altele?

M.J. – se zice: fată, masă, sară, vād (î), vadră, râmă, țară etc.

5. Sunt oare cuvinte în care poporul rostește curat pe a cel neaccentat, fără al trece în u, bunăoară dormim pentru durmim, român pentru rumân etc?

M.J. – „O” neaccentuat (ei) se rostește ca o și nu ca „u” în cuvintele: romonită cu accentul pe i, rostire rostesc (ă), rotogolu-rotundu, lovire, domnire, laolaltă etc.

6. Se zice oare umblu ori înblu? Unghiu ori înghiu?

Sau cum altfel se zice?

M.J. – Se rostește totdeauna „înblu”, „îngeri”, „însă”, „unghiii”

8. Sunt oare cuvinte în care l (î) nu s-a muiat în i, precum taliu pentru taiu, liepure pentru iepure, ureclie pentru ureche și altele?

M.J. Astfel de pronunțiere nu se aude în graiul poporului de aici.

9. Se aud oare acolo pe acolo în chipul de a rosti al poporului, vocale lungi, adică a lungit ca, aa, o ca oa etc.?

M.J. Lungirea vocalelor nu este obișnuită pe aici din contră doi „a” se contrag când se întâlnesc „codalbă” în loc de coadă albă.

10. Se întâmplă, oare ca poporul să rostească întreg pe u de la sfârșitul unui cuvânt fără articlu, precum omu în loc de om, sau la verburi ca focu în loc de foc etc?

M.J. La substantive și la adjective se aude foarte des „u” final, care mi se pare a nu fi altă decât(u) articolul(u) prescurtat. Ex: Omu, dormu, codru, înverdește, fluturu e mândru. Sfântu săre. Dragul mumei, la verde se aude „u” fiind(u) când cade somul pe dânsul, adică în persoana a treia din trecut, numărul singular, de exemplui: El(u) stătu. El(u) tăcu. Ea cosu. Apoi la unele verbe în persoana I, timpul prezent. Ex. înblu, înplu, luămu, scriu, beu, etc.

11. Nu cumva se rostește câteodată întreg i de la sfârșitul cuvântului, bunăoară oameni, pentru oameni, faci pentru faci etc?

M.J. „I” întreg(u) la sfârșitul cuvintelor se aude când cade tonul pe dânsul (la verbele de a patra conjugățiune în modul nehotărât și în a treia persoană din singularul timpului trecut. Ex: a durmi, el durmi, a ceti, el (u) ceti etc.

12. Se zice oare cuvente, mormente, vene, mene etc. în loc de cuvinte, minute, morminte, vine, mine tine.

13. Diftongul oa se rostește el curat, adică așa ca să se auză deopotrivă o și a, ori se aude mai mult numai una din ele, și care anume?

M.J. – Diftongul „oa” se aude curat (îi) și întreg

14. Diftongul ea se rostește el așa ca să se auză bine e și a, ori se aude mai mult ca ia?

M.J. Diftongul „ea” se rostește ca „ia”. Ex: vînia, vinia, cutia, paseria, a dichia, a tăcia etc.

15. Sunt oare cuvinte în care poporul rostește e sau ea acolo unde limba noastră literară de astăzi pune pe simplul e, de exemplu: plăceare pentru plăcere, leage pentru lege, mearge pentru merge etc?

M.J. – Astfel de rostire nu se aude în graiul poporului din Srediștea Mică și după părerea mea s-a strecurat în limba noastră din cărțile vechi bisericești în care astfel de cuvinte sunt totdeauna scrise cu „E”, căci de unde apoi cei necunoscători de limba noastră ori cei ce nu scriu bine ceti rosteau „mearge” în loc de merge.

16. Sunt oare cuvinte în care se rostește simplu e acolo unde limba noastră literară de astăzi pune pe ea, de exemplu: șese pentru șease vre (voiește) pentru vrea, și altele?

M.J. Unicul cuvânt „ore” se aude în graiul poporului de aici, în celelalte cuvinte se aude „uă” sau și „a”. Exemplu: șese și șase, șeuă și șauă.

46. Rostește poporul pe acolo fluerariu ori fluerar, mîncătoriu ori mîncător, ajutoriu ori ajutor cuptoriu ori cuptor și alte verbe de acest fel?

M.J. toate aceste cuvinte și altele lor asemenea și respon cu finalul „iu”.

47. Are poporul de acolo obiceiul de a zice: I-am văzut-l, te-au arătat-le, cu pronumele repetit? Ori zice numai: I-am văzut, i-am datm-am întâlnit etc?

M.J. Ambele forme sunt întrebuințate de românii de aici.

48. Are poporul pe acolo obiceiul de a zice:

Oamenii merge, copiii doarme, muierile tace în loc de oamenii merg, copiii dorm, muierile tac?

M.J. Oamenii merge, copiii dorme etc, nu se dice pe aici totdeauna: oamenii merg, copii dorm, etc.

- va urma -

SĂ NE CUNOAȘTEM IDENTITATEA SPIRITUALĂ ȘI DE NEAM

Orice carte sau articol despre istoria unor locuri sau a unei așezări este mai mult decât oportună și binevenită, în primul rând pentru că ea, cartea, adună între paginile ei timpuri trecute, cu tot ceea ce ele au avut glorios sau tragic, apoi, pentru ca actualele generații să-și cunoască izvoarele, obârșia, tradițiile, obiceiurile și datinile care, în timp, le-au asigurat perpetuarea identității spirituale, culturale și de neam.

Biserica Unită, numită și Biserica Greco-Catolică, este una dintre componentele creștine ale peisajului religios românesc contemporan.

Istoria Bisericii Greco-Catolice și a poporului român în general, este legată indisolubil de viața și activitatea unor mari personalități. Personalități care, din păcate, nu de puține ori sunt puse în urma evenimentelor cotidiene. Biserica noastră a format de-a lungul timpului personalități deosebite, laici sau clerici, care au avut o prestigioasă activitate intelectuală în slujba poporului român.

Satul Marcovăț este exemplul viu, a românului care nu și-a pierdut identitatea românească indiferent de perioada și greutatea vremurilor. Sat autentic românesc, în care oamenii și-au dat mâna pentru a menține flacăra credinței aprinsă.

Marcovățul s-a dezvoltat ca mai toate satele din Banatul sârbesc, având biserică, școala și mai târziu școală confesională, cor, asociațiuni culturale și reuniuni corale, fanfară.

Elemnetul de legătură care a reușit să țină satul unit a fost biserica, este biserica și va rămâne biserica, deoarece este locul unde toți locuitorii satului se întâlnesc, își împărtășesc bucuriile și suferințele.

În ultimii 60 de ani biserica unită din Marcovăț a reușit să țină unită comunitatea din Marcovăț, datorită preotului Vasile Miclău, care, cu încredere în Dumnezeu și înțelepciune, a slujit alternativ sfintele sacramente în ambele biserici ale satului. De la moartea acestuia, bisericile și-au urmat cursul normal, având fiecare câte un preot care să slujească sfintele sacramente.

În cadrul comunității greco-catolice s-au reînnoat obiceiurile și tradițiile care au format un capitol important, fiind cuprinsă întreaga viață a omului, munca lui din timpul anului și diferitele ocupații și activități: de a ieși cu steagurile bisericesti în hotarul Marcovățului la sărbători, copiii care ajută preotul la serviciul religios, rânduiala Binecuvântării Euharistice, corul bisericesc, cateheza cu copiii în noul centru pastoral.

Doresc să închei această scurtă incursiune prin câteva versuri:

CE-AU FOST STRĂMOSII MEI?

(de Miron GHITA – Banatica)

*Ce-au fost strămosii mei,
de mie mi s-a dat ca pentru ei
să rabd ocară și bârfirea de mișei...?
Ce-au fost, de mi s-a dat ca răscolind
pământul,
să-mi răscolesc și sufletul și gândul,
și durerile fraților mei eu să le plâng,
cum plânge vântul ?
Ce-au fost ? Au fost Valahi
cu suflet ne-ndurat
de mie mi s-a dat,
ca pentru ei toate durerile
din lume să le rabd,
și să muncesc, să ostenesc,
și gândul niciodată să nu-mi odihnesc,
iar pentru frații mei cu toți tâlharii țării
să mă războiesc...?
Au fost haiduci ce pe la trecători
au adunat în fund de pesteră comori,
uitând că oamenii sunt muritori ?
Ce-au fost, de mie mi s-a dat să dăruiesc,
tuturor celor ce-n cale întâlnesc –
tot aurul comorilor ce stăpânesc?
Sau fost-au ei păstori de munte
și niciodată ei n-au coborât jalea
celor ce stau pe văi sasculte
și umărul n-au pus la carul obidiților s-ajute.
Ce-au fost, de mie mi s-a dat ca-n vâr
de munte să n-ajung
și nici să pot tâlharii țării mele dragi s-alung,
ci numai să plâng durerea și amarul
celor de la plug?*

Preot Mihai GHERGHEL,
Marcovăț

Țăran din Mesici
(1942)